

Společná fotografie členů Ústavu pro fyziologii rostlin u příležitosti 60. narozenin ředitele ústavu a přední postavy české vědy 20. století prof. B. Němce (sedící 3. zleva). Mezinárodně proslul jako tvůrce moderní rostlinné anatomie a experimentální cytologie, jako poslanec a senátor Národního shromáždění měl velký podíl na reformách a budování prvorepublikového vysokého školství, vědecky aktivní byl až do konce života, od r. 1953 působil jako akademik v ČSAV. Obr. 1

Fakultou prošlo mnoho ruských a ukrajinských emigrantů z řad studentů i badatelů, do její činnosti se nejvíce vepsal botanik a jeden ze zakladatelů fyziologické ekologie Vasilij S. Iljin (1882–1957), který působil v Ústavu pro fyziologii rostlin, a zejména zoolog prof. Michail M. Novikov (1876–1965). Slavnostní zasedání u příležitosti jeho 60. narozenin se konalo v prostorách Ústavu pro všeobecnou zoologii, U Karlova 3. M. M. Novikov sedí v první řadě posluchaři (třetí zprava) po pravici biskupa Sergeje, za předsednickým stolem sedí zprava V. S. Iljin a zoologové prof. V. Breindl a prof. J. Komárek. Obr. 4a, b

Praktické cvičení s přístroji na vyhlídkové věži geografického ústavu, Albertov 6, pod dohledem ředitele geografického semináře a kartografického oddělení prof. Bedřicha Salomona (1880–1967). Obr. 5

Zdroje obrázků: Archiv UK: 3, 5, 6, 7b. – Národní archiv Praha: 4a, 4b. – Sběrka KDV ÚSD AV ČR – 8a, 8b, 8c, 8d, 8e, 8f. – Soukromé sbírky a sbírky PíF UK: 1, 2a, 2b, 7a.

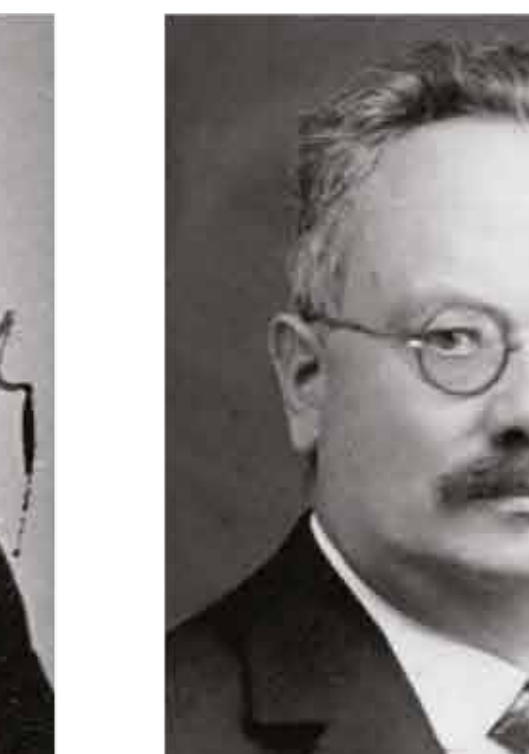
Na nové fakultě docházelo k další diferenciaci a specializaci v rámci již existujících přírodních věd i ke konstituování nových disciplín. Dvacetileté meziválečné období lze bez nadsázky považovat za vyvrcholení téměř stoletých snah o odpovídající institucionální zakotvení české přírodovědy. Její odborný dosah se v dalším období opakovaných politických zvratů, zasahujících posléze každou generaci, již nepodařilo obnovit. Před uzavřením vysokých škol v roce 1939 – přes nepříznivý zásah hospodářské krize na konci 20. let provázený omezením státních dotací – představovala PíF se svými osmnácti ústavů a čtyřmi semináři pracoviště, které se svými vědeckými výsledky a úrovní svých absolventů stavělo mezi přední přírodovědecká pracoviště v Evropě. Vědecko-pedagogická činnost se opírala o systém moderně vybavených laboratoří, sbírek a knihoven, které umožňovaly důkladnou přípravu absolventů a poskytovaly možnosti úspěšné vědecké práce. Stablní počet posluchačů byl dán tím, že současně vznikla nová přírodovědecká pracoviště na univerzitách v Brně a v Bratislavě, k jejichž vybudování přispěli nemalou měrou právě profesori PíF UK.

Každou ze čtyř základních vědních oblastí – tj. vědy exaktní, chemické, biologii a geologii s geografii – zajišťovalo několik ústavů špičkové úrovně. V čele jednotlivých ústavů stáli renomovaní vědci s bohatými zahraničními zkušenostmi, kteří připravovali další generaci přírodovědců. Řada z nich přitom představovala rovněž významné popularizátory nebo osobnosti veřejného života. Můžeme jmenovat profesora botaniky Bohumila Němce (1873–1966), jehož kromě světového vědeckého renomé přivedlo veřejné angažmá za pravickou národní demokracii roku 1935 až k prezidentské kandidatuře; mineraloga prof. Františka Slavíka (1876–1957); fyzikálního chemika prof. Jaroslava Heyrovského (1890–1967), jediného pozdějšího nositele Nobelovy ceny z řad profesorského sboru; všestranného zoologa prof. Julia Komárka (1892–1955); filozofa prof. Emanuela Rádlu (1873–1942); prof. Jindřicha Matiegku (1862–1941), jehož škola fyzické antropologie dosáhla evropského věhlasu; parazitologa prof. Otto Jírovce (1907–1972); botanika prof. Karla Domina (1882–1953); prvního čs. profesora genetiky prof. Artura Brožka (1882–1934) a jeho pokračovatele prof. Karla Hrubého (1910–1962); geologa prof. Radima Kettnera (1891–1967); geografy prof. Václava Švamberu (1866–1939) a prof. Viktora Dvorského (1882–1960); demografa doc. Antonína Boháče (1882–1950); chemika prof. Bohuslava Braunera (1855–1935) a mnoho dalších.

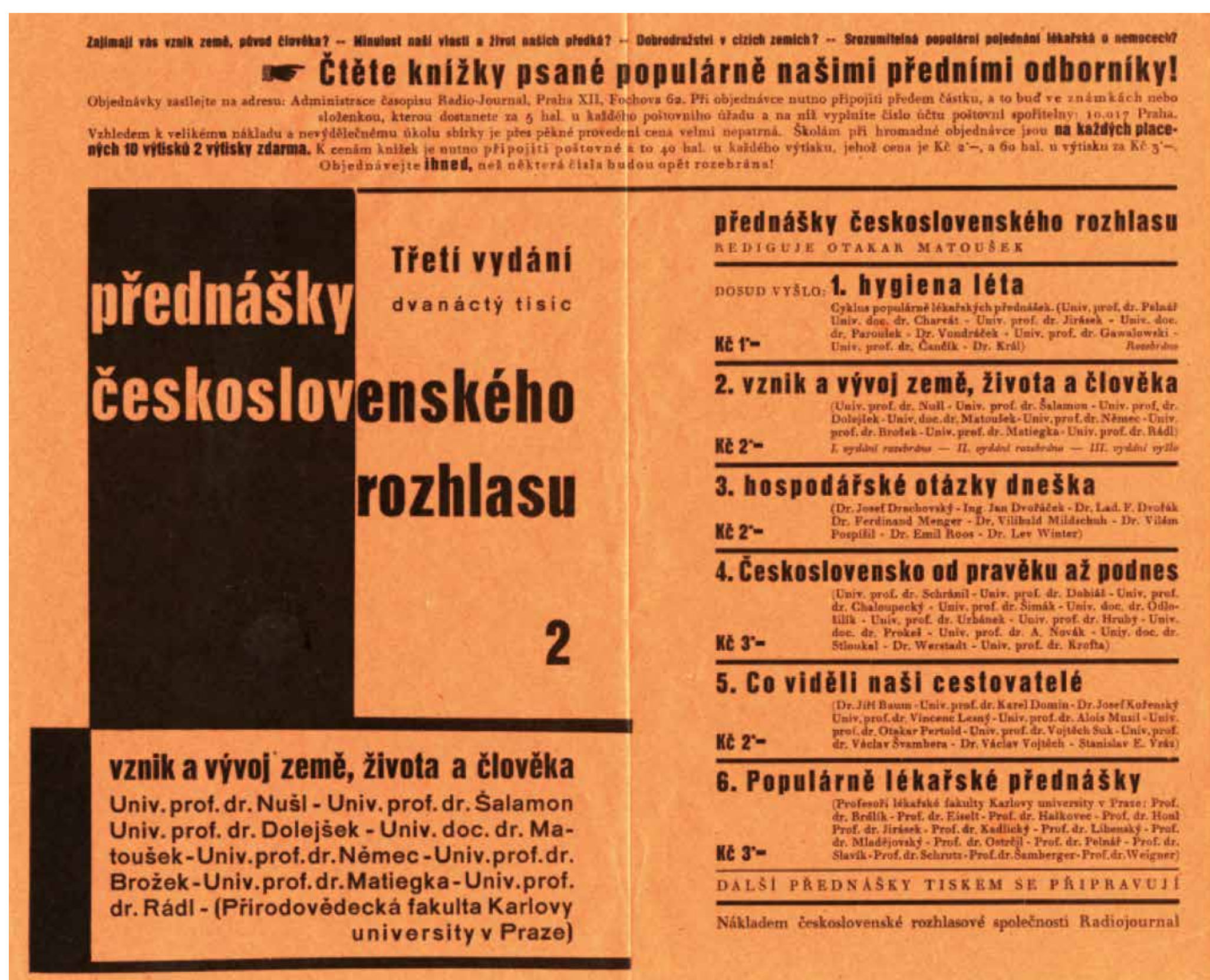
Německá okupace českých zemí v březnu 1939 vedla nejen k destrukci samostatného státu, ale zanedlouho i nejdůležitější části vědecko-výzkumné infrastruktury, vysokého školství. Ačkoli se zájem okupačních míst soustředil nejprve na Německou univerzitu a hlavní snahou bylo vrátit stav českého školství na úroveň roku 1918, došlo na podzim 1939 k radikálnímu a v evropském měřítku do té doby nepředstavitelnému zásahu proti českým vysokým školám. Během koordinovaného zákroku okupační moci byly 17. listopadu 1939 všechny české a moravské vysoké školy (a univerzitní knihovny) uzavřeny a majetek včetně sbírek, knihoven a technického vybavení zabaven. Členové profesorských sborů byli buď převezeni pod jiné rezorty, přeznačení na střední školy, dání na tzv. dovolenou s čekatelným, nebo posláni do důchodu. Tato drakonická opatření byla původně vyhlášena na dobu tří let, ve skutečnosti ale platila až do konce války i přes omezený provoz vybraných ústavů a selektivní možnost studia českých zájemců na předem určených německých univerzitách v letech 1941–1945. Oběťmi různých forem nacistické perzekuce v letech 1939–1945 se stalo mnoho pracovníků, studentů a absolventů fakulty. Mezi přímými oběťmi na životech bylo šest členů pedagogického sboru PíF UK.

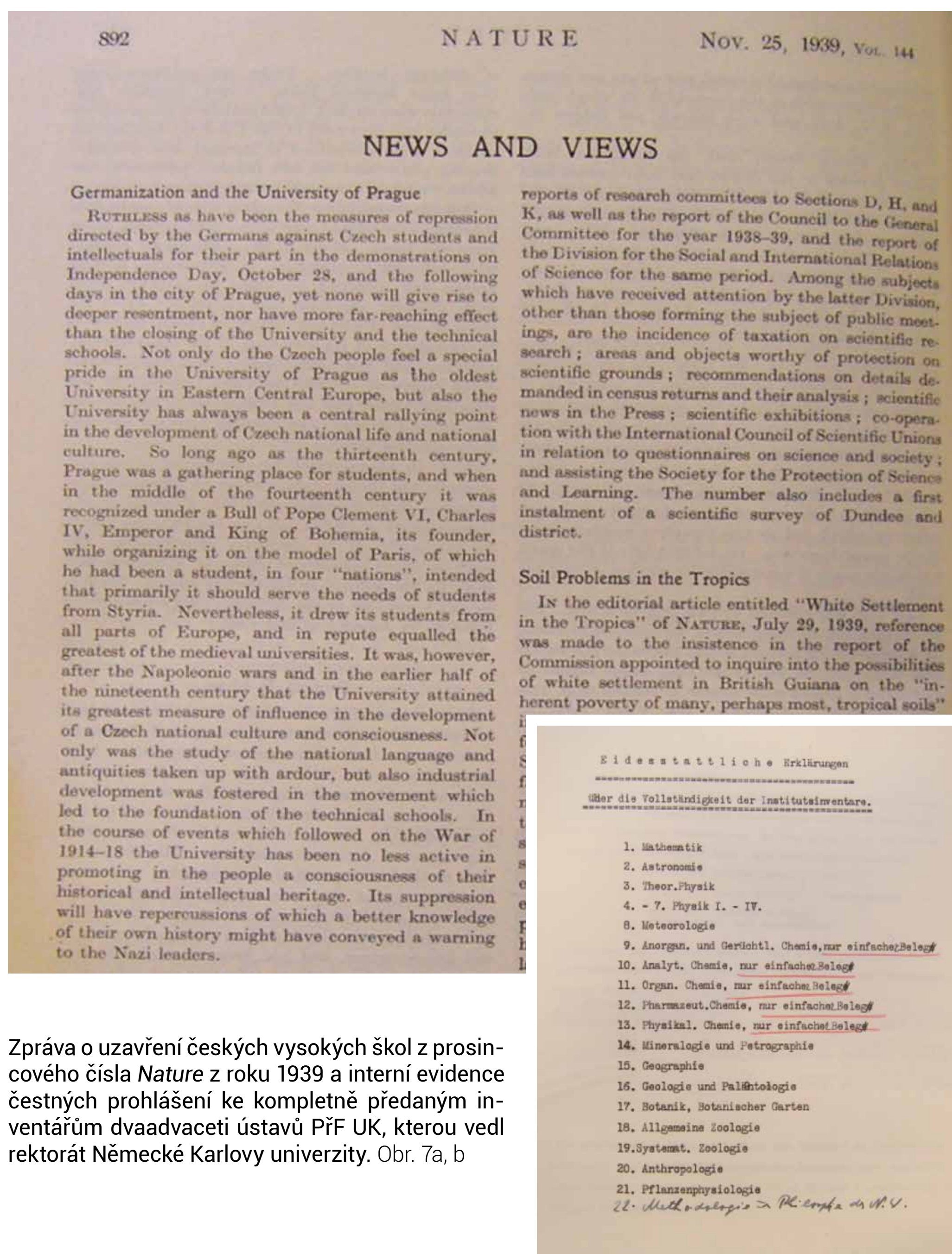
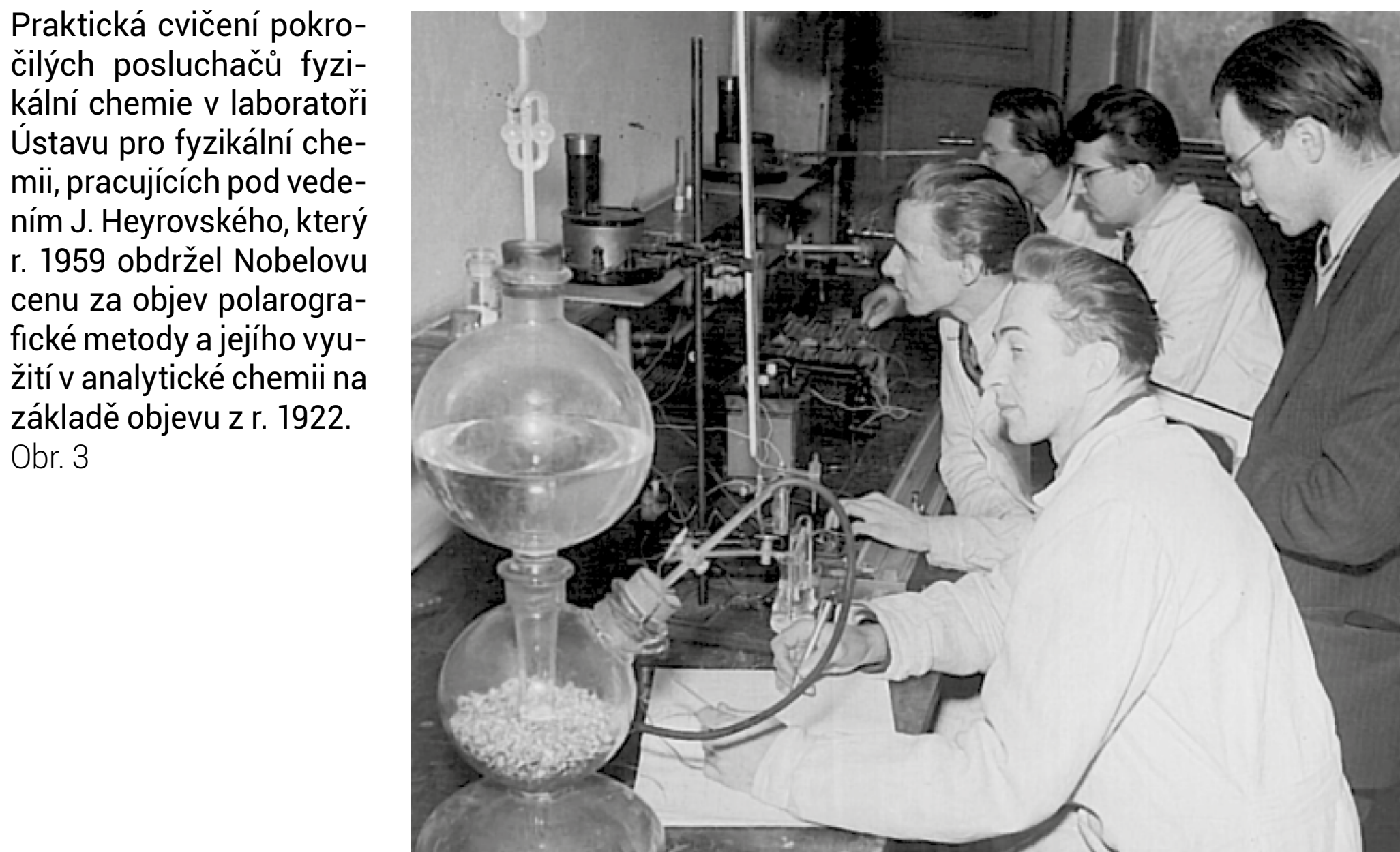
Sbírkový sál Geologicko-paleontologického ústavu, Albertov 6, druhý sál paleontologické sbírky – obratlovci. Obr. 6

Během nacistické okupace bylo popraveno nebo v důsledku perzekuce zemřelo šest členů pedagogického sboru fakulty: doc. antropogeografie a první prezident Státního úřadu statistického Jan Auerhan (1880 – 9. 6. 1942 Praha-Kobylisy), experimentální fyzik a průkopník rentgenové spektroskopie prof. Václav Dolejšek (1895 – 3. 1. 1945 Malá pevnost Terezín), mineralog a prof. in memoriam Radim Nováček (1905 – 13. 2. 1942 Mauthausen, Rakousko), zoolog a průkopník akarologie prof. Jaroslav Storkán (1890 – 1. 6. 1940 Praha), mineralog prof. František Ulrich (1899 – 20. 10. 1941 Praha) a teoretický fyzik prof. František Závíška (1879 – 17. 4. 1945 Gifhorn, Německo). Obr. 8a, b, c, d, e, f

Programový leták k přednáškovému cyklu Radiojournalu (*Vznik a vývoj země, života a člověka*) připraveného pod gescí PíF UK na podzim 1931. Rozhlasovou popularizaci přírodních věd od r. 1930 pravidelně připravoval přednosta přednáškového a vzdělávacího odboru Čs. rozhlasu prof. Otakar Matoušek (1899–1994). Původně geolog a paleontolog, zaměřil se na metodiku, dějiny a popularizaci přírodních věd, při Pražském povstání v květnu 1945 řídil z pověření České národní rady povstalecký rozhlas, po únoru 1948 mu bylo na fakultě z politických důvodů znemožněno pedagogické působení. Obr. 2a, b

Zpráva o uzavření českých vysokých škol z prosincového čísla *Nature* z roku 1939 a interní evidence čestných prohlášení ke kompletně předaným inventářům dvadvaceti ústavů PíF UK, kterou vedl rektorát Německé Karlovy univerzity. Obr. 7a, b